[1]Abdusalomov Sanjar Shonazar o'g'li

[1]Jizzax viloyati Zomin tumani tibbiyot birlashmasi

15-oilaviy poliklinika Vrach-stomotolog, xirurg

[2]Abdusalomov Sunnatulla Shonazar o'g'li

[2]Jizzax viloyati Zomin tumani tibbiyot birlashmasi

15-oilaviy poliklinika Vrach stomotolog, xirurg

[3]Xudoynazarov Javohirjon Xudoynazar o'g'li

[3]Toshkent Davlat Stomatologiya Instituti 4-bosqich talabasi

STOMATOLOGIYADA FITOTERAPIYA

Annontatsiya: Ushbu maqolada stomatologiyada o'simliklardan foydalanishning ahamiyati, fitoterapiya va fitoprofilaktikaning muhim omillari to'g'risida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: Stomatologiya, olim, og'iz bo'shlig'i shilliq qavati, milk, periodont, kasallik, tish, fitoterapiya, fitoprofilaktika

MUNDARIJA

Kirish

1. STOMATOLOGIYADA O'SIMLIK TIBBIYOTI TARIXI
2. STOMATOLOGIYADA FITOTERAPIYA
3. ADABIYOTLAR RO'YXATI

Kirish

Bugungi kunda fitoterapiya va fitoprofilaktika tibbiyot amaliyotiga qat'iy kiritilgan va zamonaviy tibbiyotda dolzarb yo'nalish hisoblanadi. O'simlik xom ashyosiga asoslangan dori-darmonlarning asosiy afzalligi past toksiklik va ularni sezilarli yon ta'sirisiz uzoq muddatli foydalanish imkoniyatidir. Fitoterapiya parvarishlash va kurs terapiyasining bir

qismi sifatida, shuningdek ko'plab kasalliklarning birlamchi va ikkilamchi oldini olishda samarali terapevtik ta'sirga ega.

O'simliklar tibbiyotda, birinchi navbatda, tananing o'z kimyoviy reaktsiyalarini sozlash uchun zarur bo'lgan turli xil kimyoviy moddalarni etkazib beruvchilar sifatida ishlatiladi. Bu metabolizmni tartibga solish, ba'zi moddalarni almashtirish yoki to'ldirish, turli kasalliklarni davolash va oldini olish va boshqalar bo'lishi mumkin.

Kimyo sanoati rivojlanib borar ekan, butun dunyoda ko'plab sintetik birikmalar, shu jumladan dorilar ishlab chiqarilmoqda. Stomatologiyada tabiiy o'simlik moddalari ham, ularning sintetik analoglari va sintetik kimyoviy birikmalar ham qo'llaniladi.

Shu bilan birga, kimyoviy sintez asosida yaratilgan preparatlarni o'simlik vositalariga qarshi qo'ymaslik kerak - tibbiy amaliyot uchun ham, boshqalar ham muhimdir. Intensiv terapiya paytida antibiotiklar, gormonal dorilar va psixotrop dorilar ajralmas bo'lib, funktsional kasalliklar, patologiyaning yengil shakllari uchun qo'llab-quvvatlovchi terapiya uchun o'simlik kelib chiqadigan dorilarga ustunlik berish kerak [1].

Klinik farmakologiya tibbiyot va biologiyaning boshqa sohalari bilan chambarchas bog'liq. Shunday qilib, ko'plab kasalliklarning etiologiyasi va patogenezini ochib berish nafaqat kerakli dori-darmonlarni yaratishga, balki uni qo'llashning oqilona usullarini ishlab chiqishga imkon beradi. Analitik kimyoning muvaffaqiyati va juda sezgir uskunalarni ishlab chiqish tufayli tana to'qimalari va suyuqliklarida dorivor moddalarning ahamiyatsiz kichik konsentratsiyasini aniqlash, ularning biotransformatsiyasini o'rganish va tanadan olib tashlash mumkin bo'ldi [2].

Mahalliy terapiya uchun o'simlik preparatlari karies, periodontit, periodontit, gingivit, og'iz shilliq qavatining shikastlanishi va yoriqlari, og'iz bo'shlig'ining zamburugli kasalliklari, olinadigan protezlar, pulpit va boshqa ko'plab holatlarda qo'llaniladi.

Bugungi periodontal kasallik terapiyasi o'simlik preparatlarining faol moddalarini ta'minlashga qodir bo'lgan kompleks yondashuvni ta'minlaydi [3,5,6]. Tibbiy yordam

ko'rsatishni yaxshilash va yangi farmatsevtika ishlanmalarining yo'nalishlarini aniqlash uchun olimlar dori vositalariga (DV) bo'lgan talabni o'rganmoqdalar va periodontal yallig'lanish kasalliklari (PYaK) va og'iz bo'shlig'i shilliq qavatini (OBSHQ) davolashda ishlatiladigan dorilar uchun ham amalga oshirish maqsadga muvofiqdir [4].

Ishning maqsadi-farmatsevtlar va stomatologik klinikalarning (xususiy va davlat) bemorlarini so'roq qilish natijalariga ko'ra, og'iz bo'shlig'ining yallig'lanish kasalliklarini farmakoterapiyasida mahalliy ravishda ishlatiladigan o'simlik dori-darmonlariga bo'lgan talabni aniqlash, bu dorilar iste'molchilarga-bemorlarga beriladi yoki PYaK va OBSHQ kasalligida qabul qilinadi.

Muhimlik. Olingan ma'lumotlar fitopreparatlarning sifatini baholashga, shuningdek ishlab chiqarish hajmini oshirish uchun eng ko'p iste'mol qilinadigan dori-darmonlarni baholashga imkon beradi.

1. NAZARIY QISM

1.1 STOMATOLOGIYADA O'SIMLIK TIBBIYOTI TARIXI

Stomatologiyada o'simliklar juda uzoq vaqt davomida, ehtimol tibbiyot paydo bo'lganidan beri ishlatilgan. Arxeologik topilmalar va ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, miloddan avvalgi 3 ming yil davomida yerning turli burchaklarida o'simliklar og'iz bo'shlig'ini yuvish, tish va periodontal kasalliklarda og'riq, shish va yallig'lanishni yengillashtirish uchun ishlatilgan.

Birinchi marta qadimgi yunon shifokori Gippokrat (miloddan avvalgi IV asr) stomatologiyada o'simliklardan foydalanishni ilmiy jihatdan asoslagan. U o'zining tibbiy risolasida ba'zi o'simliklarning milk va tishlarning ayrim kasallik holatlarida qo'llanilishini tasvirlab bergan.

Birozdan keyin (milodiy 1-asr) qadimgi Rim shifokori Galen (kelib chiqishi yunon) dorivor o'simliklardan ekstraktlar olish usullarini ishlab chiqdi. Hozirgacha ushbu texnologiyalar yordamida olingan o'simlik preparatlari "Galen"deb nomlanadi.

Stomatologiyada fitopreparatlardan foydalanish tibbiyot tarixi davomida rivojlangan. Uzoq vaqt davomida stomatologiyada bir qator yallig'lanish kasalliklari bilan o'simlik preparatlaridan boshqa hech narsa yo'q edi.

9-asrdan 20-asrning oxirigacha stomatologiya amaliyotida yangi paydo bo'lgan sintetik dorilar qo'llanila boshlandi. Biroq, ularning keng va haddan tashqari ishlatilishi uchinchi ming yillikning boshlarida stomatologlar o'simlik dori-darmonlaridan to'g'ri foydalanish bilan juda samarali, ammo deyarli zararsizlarga ustunlik berishni boshladilar.

Tish shifokorlarining o'simlik dori-darmonlariga bo'lgan qiziqishi ortishi, birinchi navbatda, yaxshi tolerantlik va aksariyat hollarda o'simlik preparatlarini qo'llashdan kelib chiqadigan nojo'ya ta'sirlarning yo'qligi bilan izohlanadi. Ko'pgina o'simlik preparatlarida biologik faol moddalar, iz elementlarning mavjudligi ularni periodontal kasalliklar va og'iz shilliq qavatining oldini olish va davolash uchun ishlatishga imkon beradi.

2 . STOMATOLOGIYADA FITOTERAPIYA

Stomatologiyada turli kasalliklar uchun yuzlab dorivor o'simliklar va undan ham ko'proq to'lovlar qo'llaniladi. Adabiyotda o'simliklar va ulardan tayyorlangan preparatlarning klinik kurslarga, mahalliy va umumiy immunitetga, mikrofloraga, metabolizmga va periodontal to'qimalarning ishiga ta'siriga bag'ishlangan keng materiallar to'plangan.

Biologik faol moddalari og'riq qoldiruvchi, keratoplastik, shishga qarshi, yallig'lanishga qarshi, antiseptik va bakteritsid ta'siriga ega bo'lgan o'simliklar eng ko'p ishlatilgan.

Ko'pgina dorivor o'simliklarda turli xil biologik faol moddalar miqdori mavjudligi sababli, hatto dorivor o'simlik materiallarining bir turi ham og'iz to'qimalariga bir necha turdagi terapevtik ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Stomatologiyada ko'pincha dorivor o'simliklar biriktiruvchi va tanin sifatida ishlatiladi - eman po'stlog'i, qayin kurtaklari, dalachoy, shalfey infuziyalari. Ularning ta'siri, birinchi navbatda, hujayralarni suvsizlantirish, oqsillarni cho'ktirish va zich albumin plyonkalarining

Dorivor o'simlik xom ashyosi	Dozalash shakli	Asosiy ta`siri
Dalachoy o`ti (lat. Hypéricum perforátum)	damlama	antibakterial, antiviral, yalliglanishga qarshi stomatit, gingivit, og'iz lezyonlari, shuningdek pulpitni davolash uchun.
Moychechak gullari	infuzion	tomoq og'rig'i, surunkali tonzillit,

shakllanishi bilan bog'liq. Bu shish, qon ketish, yallig'lanishning pasayishiga, og'riq sezuvchanligining pasayishiga va shilimshiq hosil bo'lishining pasayishiga olib keladi.

Stomatologiyada keng qo'llaniladigan dorivor o'simlik materiallari ro'yxati 1-jadvalda keltirilgan.

1- JADVAL

(Pyrethri Flores)	og'iz yuvish vositasi	stomatit, tish va tish go'shti kasalliklari uchun yallig'lanishga qarshi va deodorizatsiya qiluvchi
Qayin kurtaklari va barglari	infuziyalar va damlamalar	stomatit, gingivit uchun yallig'lanishga qarshi, shishga qarshi va epitelizatsiya qiluvchi vosita
Shalfey (Salvia officinalis)	tindirma	Antibakterial,virusga qarshi,yalliglanishga qarshi stomatitda,gingivitda,OB ni zararlanishida ,shuningdek pulpitlarni davolashda
Eman po'stlog'i	damlama	stomatit, gingivit uchun burishtiruvchi, yallig'lanishga qarshi
Kalendula gullari (**Calendula** officinalis)	nastoyka	yallig'lanishga qarshi
Dengiz itshumurtining mevalari (Hippophae rhamnoides)	moyli ekstrakt	Keratoplastik stomatit, pulpit va periodontitda
Na`matak mevasi (Frūctūs Rosae)	moyli ekstrakt	yarani davolash ta'siri regeneratsiya jarayonlarini kuchaytiradi.
Tog` arnikasi	nastoyka	Stomatit, gingivit , parodontozda

(Arnica montana)		

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO`YXATI:

1. Соколов С.Я. Фитотерапия и фитофармаколо - гия: руководство для врачей / С.Я. Соколов. М.: МИА, 2000. С.4.

2. Шульга Л.І. Фітопрепарати в стоматології: сучасний стан та перспективи створення. Клінічна фармація, фармакотерапія та медична стандартизація. 2011, 3-4: 151-156.

3. Кукес В.Г. Фитотерапия с основами клинической фармакологии: справочник / В.Г. Кукес. М.: Медицина, 1999. С.13.

4. Барер Г.М. Рациональная фармакотерапия в стоматологии / Г.М. Барер, Е.В. Зорян. М.: Литтер - ра, 2006. С.239-240.

5. uz.wikipedia.org